

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

KATEDRA BLÍZKÉHO VÝCHODU

Oponentský posudek habilitační práce

Bronislav Ostřanský, Ph.D.

The Jihadist Preachers of the End Times: ISIS Apocalyptic Propaganda

Habilitační práce dr. Bronislava Ostřanského „The Jihadist Preachers of the End Times: ISIS Apocalyptic Propaganda“, která vyšla v nakladatelství Edinburgh University Press, je vyvrcholením badatelského úsilí nad tématem, jemuž se dr. Ostřanský systematicky věnuje asi desetiletí. K otázkám konce světa, milenialismu a jeho místu v islámu a zvláště apokalyptickým představám tzv. Islámského státu publikoval již několik původních studií, opřených o arabské prameny, o rozsáhlý přehled po náboženském myšlení islámu a o využití prakticky veškeré relevantní odborné literatury. Dr. Ostřanský předkládá práci jednoznačně vyzrálou, splňující vysoké nároky a zřetelně přínosnou pro pochopení globálního džihádu 21. století. Západní badatelé se již téměř po dvě dekády od událostí 11. září snaží najít odpověď na otázku, jaké jsou ideologické základy hnutí propagujících globální džihád a dopouštějících se v jeho jménu násilí. Teprve nedávno začala badatelská obec zkoumat milenialistické představy džihádistů o globálním chalífátu a apokalyptických scénářích konce časů, které je v jejich očích opravňují v páchání násilí. Ve srovnání s recentní knižní produkcí na téma džihádismu a muslimské apokalyptiky je práce dr. Ostřanského, po mém soudu, doposud nejhlubší a nejpronikavější analýzou zkoumaného jevu.

Hned na úvod chci předeslat, že podle mého názoru si kniha dr. Ostřanského plně zaslouží být přijata jako habilitační práce, neboť splňuje všechna relevantní kritéria. Proto jednoznačně doporučuji habilitační komisi přijmout předloženou habilitační práci a pokračovat v habilitačním řízení dr. Ostřanského.

Práce dr. Ostřanského má plně vyhovující, promyšlenou strukturu. Domnívám se, že ji lze označit za první komplexní studii primárních zdrojů Islámského státu, které předchozí literatura diskutovala jen dílčím způsobem v rámci obecných interpretací kampaně tohoto hnutí, o němž dnes naštěstí můžeme mluvit již v minulém čase. Opíraje se o závěry dřívějších studií a monografií z pera Davida Cooka, Marka Juergensmeyera, Richarda Landese a dalších badatelů, dr. Ostřanský v sedmi kapitolách zkoumá textové a ideologické rozměry apokalyptické sebe prezentace tzv. Islámského státu, přičemž předkládá projevy jeho apokalyptiky v rámci konzistentního a smysluplného rámce. Na základě kritického přístupu ke klíčovým středověkým a současným pramenům analyzuje klíčová témata apokalyptické propagandy Islámského státu a jeho argumentační a rétorickou strategii, nevyjímaje ani její estetický aspekt. Dr. Ostřanský svou interpretaci dokládá rozsáhlými citacemi z těchto pramenů, psaných arabským i v západních jazycích, nová média a sociální sítě nevyjímaje, přičemž neopomíná vykládat specifika džihádistického přístupu k apokalyptické rétorice. Jeho práce velmi zasvěceně klade apokalyptiku Islámského státu do širšího rámce současného muslimského myšlení a vykládá ústřední témata milenialistického myšlení v rámci duchovního kontextu moderního islámského apokalyptismu. Monografie navíc obsahuje glosář muslimské

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Univerzita Karlova

KATEDRA BLÍZKÉHO VÝCHODU

apokalyptické a eschatologické terminologie a překlady vybraných textů hlavních ideologů hnutí, jakož i ukázky ze dvou hlavních propagandistických listů *Dabiq* a *Rumiyah*.

Všechna výše uvedená témata dr. Ostřanský pojednal s pozoruhodnou erudicí a řekl bych s hlubokým vnitřním porozuměním. Navíc je třeba vzít v úvahu, že značná část jím zkoumaného materiálu je těžko dostupná i v západních knihovnách a její obstarání vyžaduje terénní práci. Navíc kompetentní studium takto rozsáhlého a jazykově náročného materiálu vyžaduje po badateli nabytí rozsáhlých znalostí a dovedností. Kromě velmi dobré jazykové vybavenosti, zahrnující klasickou i moderní arabštinu, musí být badatel, který hodlá zkoumat takový materiál, vybaven hlubokými znalostmi náboženských, sociálních, politických a intelektuálních dějin Blízkého východu od počátku islámu přes středověk až po současnost. Navíc musí být znalý islámské teologie, náboženské tradice, ortopraxe a arabské terminologie, včetně základních konceptů různých právních škol islámské teologie, sunnitské i šíitské.

Dr. Ostřanský prokázal svou kompetenci ve všech výše uvedených oblastech, která je patrná na každé stránce jeho monografie. Co se týče filologických jednotlivostí, nenašel jsem jedinou chybu, chybný překlad nebo nepochopení nějakého termínu nebo chybnou interpretaci některého ze zkoumaných textů. (Jediný chybný údaj, s nímž jsem se v textu setkal, je tvrzení, že v *Dábiqu* roku 1516 Mamlúci porazili Osmany (s. 90), což bylo právě naopak. Nepochybně jde jen o přehlédnutí při korekturách.) Totéž platí o koncepčních otázkách: dr. Ostřanský předkládá své argumenty jasně a vyhýbá se anachronistické interpretaci středověkých představ a událostí. Jeho výklad je soustředěný a jeho primární zdroje jsou adekvátně kontextualizovány. Zvláště oceňuji zasvěcený výklad středověké vrstvy apokalyptických představ, jež jsou, dalo by se říci, mnohdy vzájemně si protirečící a vzpírají se jednotnému obrazu průběhu Konce dní. Dr. Ostřanský zasvěceně vykládá základní eschatologické pojmy a koncepty, jakož i hlavní aktéry Konce dní, včetně Mahdího, al-Dadžďžála, malých a velkých znamení Hodiny, *fitna*, *al-ghurabá'*, *al-Masih*, Goga a Magoga a dalších, a analyzuje specifickou interpretaci těchto termínů Islámským státem a jejich funkci v apokalyptické propagandě. Poněkud vágní scénáře Konce dní středověkých teologických autorit, jak ukazuje dr. Ostřanský, dostávají v reinterpretaci Islámského státu do značné míry nové a na šachovnici syrského konfliktu zcela konkrétní obrysy.

Předložené práci lze stěží něco vytknout. Nemohu nevyjádřit svůj obdiv k tomu, s jakou zasvěceností a hloubkou, a přitom poutavě a čtivě dr. Ostřanský zpracoval dané téma a předložil pronikavou a v mnohém objevnou analýzu apokalyptického narativu Islámského státu. Stejně tak nelze než souhlasit se závěry, k nimž dospěl: Islámský stát není vynálezem milenalistického étosu, nýbrž pouze jeho (zne)uživitelem, který umně „balenou“ propagandou „prodává“ svou diagnózu současné politické situace a krizí, jimiž prochází Blízký východ obecně a Sýrie konkrétně. Dr. Ostřanský správně diagnostikuje, že masivní a systematická apokalyptická propaganda představuje ve srovnání s jinými hnutími nejvýraznější rys Islámského státu. Svým černo-bílým viděním světa, v němž není místa pro „šedé zóny“, předkládá jednoduchý výklad současných událostí, které čte jako apokalyptický střet dobra se

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

KATEDRA BLÍZKÉHO VÝCHODU

zlem, a svým stoupcům nabízí možnost sebeidentifikace se stranou dobra. V tomto smyslu se Islámský stát neliší od jiných sektářských hnutí minulosti, která sebe sama identifikovala jako „syny světla“ bojující proti „synům tmy“. Tato zvěst má v porovnání s jinými současnými hnutími značnou přitažlivost a náborový potenciál, protože předkládá svým stoupcům uvěřitelnou a jednoduchou orientaci v současných politických událostech a zároveň jim skýtá ospravedlnění vlastních postojů a skutků.

Dalším charakteristickým rysem apokalyptické kreativity Islámského státu, který dr. Ostránský analyzuje, je masivní využití protižidovského a protisionistického étosu, který je pro moderní muslimské apokalyptické myšlení tak symptomatický. Ačkoli apokalyptická očekávání jsou páteří globální propagandy Islámského státu, od vypjatého milenialismu se hnutí posléze ze strategických důvodů přiklonilo k tomu, co autor nazývá „tamed apocalypse“.

Dalším specifikem Islámského státu a jeho eschatologické vize je lpění na údajně původních islámských zdrojích a zavrhování nemuslimských výpůjček. Nelze než souhlasit s tvrzením autora, že Islámský stát zdůrazňuje a zviditelňuje apokalyptiku proto, aby jí zakryl vlastní ideovou a programovou vyprázdněnost.

Na autora mám jediný dotaz: Na straně 28 v rámci diskuze o různých identifikacích Dadždžála je citována tradice, podle níž bude Antikrist samaritánský Žid. Jaký je původ této tradice a proč právě Samaritáni jsou ztotožňováni s Antikristem?

Na závěr znovu opakuji, že předložená práce svědčí o hluboké arabistické (islamologické), historické a religionistické erudici a neméně také o vyzrálé osobnosti autora jak z hlediska vědecké akribie, tak z hlediska kvalitního zpracování a podání. Práci hodnotím jako významný přínos a plně ji doporučuji k dalšímu habilitačnímu řízení.

V Praze, 6. 9. 2020

Doc. PhDr. Daniel Boušek, Ph.D.

